

ROLUL NOTARULUI ÎNTR-O SUCEESIUNE CU ELEMENT DE EXTRANEITATE

THE ROLE OF THE NOTARY IN SUCCESSIONS WITH EXTRANEOUS ELEMENTS

Marin CHIHAI, masterand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: The notarial succession procedure is within the competence of the notary who carries out his activity in the territory of the place of opening the succession. In the case of successive inheritance, the heirs can choose any of the notaries who work in the territory of the last domicile of the one who left the inheritance. The accomplishment of the succession procedure is performed by the first notary notified, who registered the succession file in the Electronic Register of succession files and wills.

Cuvinte-cheie: *raport de succesiune, succesiune cu element de extraneitate, locul deschiderii succesiunii, procedura succesorală notarială, certificat de moștenitor.*

Raporturile de succesiune prezintă interes pentru determinarea competenței instanțelor judecătorești chemate a se pronunța în litigii născute în legătură cu succesiunea și pentru determinarea organelor notariale competente în privința acestor proceduri.

Locul deschiderii succesiunii prezintă interes pentru determinarea organelor notariale competente în privința procedurii necontencioase, care are ca scop conform art.68 din Legea nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială (în continuare „Legea nr.246 din 15.11.2018”) [1] rezolvarea cauzelor succesoriale, iar cheltuielile legate de desfășurarea procedurii succesoriale se avansează de către solicitantul procedurii sau acțiunii notariale din cadrul procedurii succesoriale.

Potrivit art.11 alin.(3) din Legea nr.246 din 15.11.2018, notarul are competență generală, cu excepția următoarelor situații:

a) Procedura succesorală notarială este de competența notarului care își desfășoară activitatea pe teritoriul locului deschiderii succesiunii;

b) În cazul moștenirilor succesive, moștenitorii pot alege pe oricare din notarii care desfășoară activitate pe teritoriul ultimului domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea.

Îndeplinirea procedurii succesoriale potrivit art.69 din Legea nr.246 din 15.11.2018, este de competența primului notar sesizat, care a înregistrat dosarul succesoral în Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor.

Conform art.2542 al Codului civil al Republicii Moldova (în continuare „Cod civil al RM”)[2] la cererea moștenitorului, notarul care desfășoară procedura succesorală este obligat să elibereze un certificat de moștenitor care confirmă dreptul moștenitorului la moștenire, iar în cazul mai multor comoștenitori, în certificat se indică și mărimea cotelor succesoriale ale tuturor comoștenitorilor (certificat de moștenitor).

Pentru deschiderea procedurii succesoriale, notarul în temeiul art.70 verifică în prealabil dacă procedura succesorală nu a fost deschisă anterior. Notarul, primind informația despre deschiderea procedurii succesoriale de alt notar, informează despre aceasta solicitantul.

Procedura succesorală notarială se deschide în baza cererii autentificate de deschidere a procedurii succesoriale a oricărui dintre succesibili, a creditorilor masei succesoriale, a legatarilor, a executorilor testamentari, a autorităților tutelare, organelor fiscale, precum și a oricărei alte persoane care justifică un interes legitim.

Procedura succesorală se consideră deschisă din momentul obținerii de către notar a confirmării de înregistrare a dosarului succesoral din Registrul electronic al dosarelor succesoriale și testamentelor.

Dacă ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea nu poate fi stabilit cu certitudine, ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea se consideră locul ultimei sale reședințe temporare. În lipsă de reședință temporară sau dacă aceasta nu se cunoaște, ultimul domiciliu al celui ce a lăsat moștenirea se indică drept „necunoscut”.

Notarul sau persoana abilitată cu autentificarea testamentului este obligată conform art. 2193 Codului civil al RM să prevină martorul și persoana care semnează testamentul despre necesitatea respectării secretului testamentului. În cazul în care interpretarea dispoziției testamentare a-r crea dificultăți, notarul care desfășoară procedura succesorală poate cere instanței de judecată să pronunțe o hotărâre judecătorească de interpretare a dispoziției testamentare.

Testamentul olograf trebuie să fie luat la păstrare, la cererea testatorului, de către notarul competent (art. 2224 Cod civil al RM).

Conform art. 2225 Cod civil al RM în cadrul procedurii succesoriale, notarul procedează, în condițiile legii speciale, la deschiderea și validarea testamentului olograf și îl depune în dosarul succesoral. Deschiderea testamentului și starea în care se găsește se constată prin proces-verbal.

Deschiderea plicului ce conține testamentul olograf ține de competența notarului căruia i-a fost transmis testamentul olograf la păstrare.

Testamentul autentic este testamentul autentificat de notar, potrivit dispozițiilor legale (art.2226 Cod civil al RM). Testamentul se întocmește de un notar în baza declarației verbale a

testatorului în fața notarului sau în baza unui text predat notarului de către testator, cu declarația că acesta este testamentul său.

Certificatul de moștenitor se eliberează, după ce notarul care desfășoară procedura succesorală constată cu certitudine faptele necesare pentru justificarea cererii privind eliberarea certificatului (art.2548 Cod civil al RM).

În temeiul art. 82 Legea nr.246 din 15.11.2018 după ce notarul constată cu certitudine faptele necesare pentru justificarea cererii privind eliberarea certificatului de moștenitor, se eliberează certificatul de moștenitor. Certificatul de moștenitor se eliberează nu mai devreme de o lună din data ultimei publicări despre deschiderea procedurii succesorale.

Conform art. 2236 Cod civil al RM, notarul care desfășoară procedura succesorală trebuie să notifice persoanele care au interes legitim, dar nu au fost prezente la deschiderea testamentului despre dispozițiile testamentare care se referă la ele.

La cererea scrisă a moștenitorului, procedura succesorală poate fi reluată dacă, după finalizarea procedurii succesorale, se constată circumstanțe care pot determina modificarea sau retragerea certificatului de moștenitor. În acest caz, procedura succesorală se reia de notarul în a cărui arhivă se păstrează dosarul succesoral.

Eliberarea certificatului poate fi contestată în instanța de judecată de către moștenitori, creditorii ai masei succesorale, un legatar sau un executor testamentar (art. 2559 Cod civil al RM). Actele îndeplinite de notar pot fi contestate în instanța de judecată de orice persoană care dovedește că are un interes legitim. În cazul în care se stabilește faptul că certificatul nu corespunde realității, instanța de judecată competentă rectifică, modifică sau retrage certificatul ori asigură rectificarea, modificarea sau retragerea certificatului de către notarul care l-a eliberat. În cazul în care, se stabilește că eliberarea certificatului a fost refuzată în mod nejustificat, instanța de judecată eliberează certificatul sau se asigură că notarul reexaminează cazul și îndeplinește un nou act.

Într-adevăr, instituțiile (notariat, instanțele de judecată) competente în materie succesorală (deschiderea moștenirii, procedura și litigiile succesorale) se determină diferit de la stat la stat. Anual, în interiorul Uniunii Europene, sunt dezbătute 45000 de succesiuni cu element de extraneitate (acel element de fapt care atrage incidența unui sistem de drept străin), estimate la mai mult de 120 de miliarde de euro [3], era firesc ca această organizație internațională să depună eforturi pentru uniformizarea normelor de competență internațională și a normelor conflictuale utilizate în materia succesiunilor în raporturile dintre cele douăzeci și opt de state membre [4, p.334-342].

Analizând reglementările celor 28 de state membre ale Uniunii Europene observăm că există state care respectă principiul separației succesiunii aplicând o

anumită lege bunurilor imobile și o altă lege bunurilor mobile (România, Belgia, Bulgaria, Cipru, Franța, Germania, Irlanda, Lituania, Luxemburg, Malta, Marea Britanie), dar și state care aplică principiul unității succesiunii, instituind o singură lege pentru a reglementa ambele situații (Italia, Letonia, Grecia, Ungaria, Olanda, Suedia, Spania, Slovenia, Slovacia, Cehia, Portugalia, Polonia, Finlanda, Estonia, Austria). De cele mai multe ori legea aleasă de legiuitor pentru a fi aplicabilă succesiunilor este fie legea națională a defunctului (Austria, Polonia, Portugalia, Cehia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Olanda, Ungaria, Grecia, Italia), fie legea reședinței obișnuite a acestuia (Estonia, Finlanda), fie legea domiciliului (Marea Britanie, Malta). În situațiile în care masa succesorală este divizată bunurilor imobile le este aplicabilă legea locului situației, iar bunurilor mobile fie legea națională a defunctului fie legea reședinței.

Imediat după adoptarea Regulamentului, comisarul Uniunii Europene pentru Justiție, doamna Viviane Reding, vicepreședinte al Comisiei a declarat „Existența în fiecare țară membră a UE a unor norme distincte privind succesiunile a avut, în mod frecvent, drept consecință un labirint juridic. Prin acest act legislativ, simplificăm procedurile, iar cetățenii beneficiază de securitate juridică.

Adoptarea acestui regulament al UE facilitează identificarea legii care se va aplica în fiecare caz. Acesta este doar un exemplu al modului în care Uniunea Europeană lucrează pentru a soluționa problemele juridice de zi cu zi și a permite europenilor să facă economii” [5, p.336-342].

Noile prevederi nu au niciun impact în cazul persoanelor care rămân rezidente în țările lor de origine. Nu modifică legislația națională cu privire la succesiune, proprietate, impozitare și nu introduc necesitatea armonizării legislației naționale cu cea europeană.

Rezultatul acestor eforturi politice și științifice îl constituie Regulamentul Uniunii Europene al Parlamentului și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (în continuare Regulamentul (UE) nr. 650/2012) [6]. Dispozițiile sale se aplică succesiunilor pentru cauză de moarte, adică tuturor formelor de transfer de bunuri, drepturi și obligații din cauză de deces, fie că este vorba de un act voluntar de transfer în temeiul unei dispoziții pentru cauză de moarte, fie de un transfer sub forma succesiunii ab intestat [7, p.9].

În plan european, în materia succesiunilor, sunt competente două tipuri de autorități: instanțele judecătorești și notarii publici.

Diversitatea organizării judecătorești între statele Uniunii Europene este cunoscută. O varietate similară există și în materia organizării notarilor publici. În doctrină, s-a subliniat faptul că în unele state ale Uniunii, notarii publici au atribuții jurisdicționale sau acționează în temeiul delegării venite din partea unei

instanțe judecătorești (motiv pentru care regulamentul îi include în sfera conceptului de ”instanțe judecătorești”), în vreme ce în altele, notarii publici sunt autorități independente de instanțele judecătorești, fără atribuții jurisdicționale, dar cu rol preventiv și de garantare a securității circuitului civil. În Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord (stat care nu este ținut de prevederile regulamentului), notarul public este doar o persoană de încredere [7, p.26 și 30].

Această varietate juridică a autorităților competente în domeniul succesiunilor și faptul că ele țin de puteri suverane diferite împiedică efectul universal al hotărârilor judecătorești în materie sau al actelor autentice și al certificatelor emise. Efectele lor transfrontaliere depind de procedurile recunoașterii, exequatur-ului, respectiv al supralegalizării, proceduri care pot fi inițiate și îngreunate adesea fie din spirit șicanatoriu, fie dintr-un naționalism exagerat.

Regulamentul (UE) nr. 650/2012 își propune să evite sau să accelereze toate aceste proceduri consumatoare de timp, reglementând atât recunoașterea hotărârilor judecătorești în materie succesorală sau a actelor autentice cât și executarea lor silită și Certificatul European de Moștenitor (în continuare „CEM”).

Noile modificări operate în codul civil, codul de procedură civilă, legea cu privire la procedura notarială atribuie autorităților cum ar fi: instanțele de judecată, notarilor, atribuții în soluționarea raporturilor de succesiune. Recentele modificări însă nu oferă un răspuns pentru competența autorităților care să soluționeze raporturile de succesiune cu element de extraneitate.

Un exemplu de situație raportat la Regulamentul (UE) nr. 650/2012 în care un cetățean al Republicii Moldova decedează ab intestat, având ultima sa reședință obișnuită în România. Masa succesorală include bunuri mobile situate în România (la Iași), precum și două imobile, unul situat la Iași, iar altul la Bălți. Defunctul a lăsat o soție supraviețuitoare și doi fii. Aceștia deschid procedura succesorală adresându-se unui notar public din circumscripția judecătoriei Iași.

Potrivit art. 75 al regulamentului (UE) nr. 650/2012, acesta “nu afectează aplicarea convențiilor internaționale la care unul sau mai multe state membre sunt părți la data adoptării prezentului regulament și care privesc aspectele reglementate de prezentul regulament.” Prin urmare, în măsura în care, la data adoptării regulamentului (4 iulie 2012), există tratate sau convenții internaționale încheiate de state membre cu state terțe, care conțin dispoziții referitoare la succesiuni, acestea vor continua să se aplice și în privința succesiunilor deschise după începerea aplicării regulamentului (17 august 2015).

Capitolul III, secțiunea a II-a din Tratatul între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală [9], cuprinde dispoziții referitoare la succesiuni. În privința competenței, art. 43, pct. 1 atribuie competența în privința deschiderii succesiunii, procedurii succesoriale și litigiilor succesoriale având ca obiect bunuri mobile “autorităților părții contractante al cărei cetățean

a fost defunctul la data morții”, exceptând situația în care toate bunurile mobile rămase de pe urma defunctului, cetățean al uneia dintre părțile contractante, sunt situate pe teritoriul celeilalte părți contractante, iar toți succesorii sunt de acord cu competența autorităților părții contractante pe al cărui teritoriu sunt situate mobilele succesoriale (art. 43, pct. 3). În privința imobilelor, competența revine “părții contractante pe teritoriul căreia se află aceste bunuri” (art. 43, pct. 2).

Prin urmare, având în vedere faptul că toate bunurile mobile în cazul din speță sunt situate în România, precum și faptul că toți moștenitorii au sesizat în vederea dezbaterii succesoriale un notar public din România (rezultând, deci, acordul lor), competența va reveni notarului public român sesizat, în privința devoluțiunii și transmisiunii succesoriale a universalității mobiliare, precum și în privința imobilului situat la Iași. Devoluțiunea și transmisiunea succesorală a imobilului situat în localitatea Bălți (R. Moldova) va intra în competența autorităților Republicii Moldova (în speță a notarului public din această țară, având în vedere înțelegerea moștenitorilor).

În privința legii aplicabile, art. 40 al Tratatului prevede: “1. Dreptul la succesiune asupra bunurilor mobile este determinat de legea părții contractante al cărei cetățean era, la data morții sale autorul succesiunii. 2. Dreptul la succesiune asupra bunurilor imobile este determinat de legea părții contractante pe teritoriul căreia se află acele bunuri. 3. Bunurile succesoriale sunt considerate mobile sau imobile în conformitate cu legea părții contractante pe al cărui teritoriu sunt situate.”

Așadar, din punct de vedere al legii aplicabile, patrimoniul succesoral este divizat în două mase: cea guvernată de dreptul succesoral român, incluzând imobilul situat în mun. Iași și cea guvernată de dreptul succesoral al R. Moldova, incluzând universalitatea succesorală mobilă și imobilul situat în orașul Bălți. Notarul public român sesizat cu dezbaterii succesiunii va aplica masei mobiliare și imobilului situat în Bălți dreptul succesoral al Republicii Moldova, iar în privința imobilului din mun. Iași, dreptul succesoral român.

Noile reglementări nu atribuie competență în cazul raporturilor de succesiune cu element de extraneitate, de altfel în asemenea cazuri fiecare își creează practica și precedentul său. Modificările operate în codul civil al RM au ca scop de a moderniza dreptul internațional privat al Republicii Moldova, conform ultimelor tendințe europene și internaționale în materie, de a face legislația în materie mai exactă și mai previzibilă. Odată cu adoptarea noilor prevederi considerăm necesar de a atribui expres atribuții unui organ competent în a soluționa sau a clarifica toate întrebările ce țin de clasa moștenitorilor care se află în altă țară, masa succesorală, procedura de deschidere, renunțare la moștenire a claselor succesoriale.

Referințe bibliografice:

1. Legea nr.246 din 15.11.2018 privind procedura notarială, Monitorul Oficial Nr. 30-37, în vigoare din 01.03.2019.
2. Codul civil al Republicii Moldova. Nr.1107-XV din 6 iunie 2002, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2006, nr. 82 – 86/661, republicat în Monitorul Oficial nr.66-75 din 01.03.2019.
3. Successions and Wills. New Eu rules to ease cross-border successions. În: http://ec.europa.eu/justice/civil/family-matters/successions/index_en.htm.(accesat:16.05.19).
4. Cojocaru V. Funcționarea regulilor de conflict în materia succesorală. În: Materialele conferinței internaționale științifico-practice, Codul civil al RM: 10 ani- realizări, rezerve și perspective 19-20 sept 2013 (Chișinău), 2015.
5. Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor;
6. Dan A. Popescu. Ghid de drept internațional privat în materia succesiunilor. București: Editura Notarom, 2015.
7. Tratat între Republica Moldova și România privind asistența juridică în materie civilă și penală din 06.07.96. În: Tratatate internaționale, 1999, Vol.20. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului nr.1018-XIII din 03.12.96.